

6321

۸۹۰

۱۶

۲۱۶

توسعه -

بسم الله الرحمن الرحيم

WWW.KETABIR

طباطبائی، محمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰.

شیعه در اسلام / سیدمحمدحسین طباطبائی؛ به کوشش سیدهادی خسروشاهی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۶.
[۲۱۶] ص. - مؤسسه بوستان کتاب؛ ۱۶۰۹. کتاب‌های علامه طباطبائی؛ ۲. کتاب‌های استاد خسروشاهی؛ (۱۵) (کلام و عقاید؛ ۱۵۸، عقاید؛ ۸۸)

ISBN 978-964-09-1073-3

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

Allameh Sayyid Muhammad-Husayn Tabatabai. Shia in Islam

ص. ۶۰. به انگلیسی.

کتاب‌نامه به صورت زیرنویس.

نمایه.

چاپ شانزدهم: ۱۳۹۷.

۱. اسلام - مجموعه‌ها. ۲. شیعه - عقاید. ۳. شیعه - تاریخ. الف. خسروشاهی، هادی، ۱۳۱۷

- مصحح. ب. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. ج. عنوان. د. فروست: کتاب‌های علامه طباطبائی؛ ۲.

۲۹۷ / ۰۸

۲ ک ۲ ط ۴ / ۶ BP

[۲۹۷ / ۴۱۲]

ش. ۲

[۹ ش ۲ ط ۲۱۱ / ۵ / BBR]

۱۳۹۷

کتاب‌های علامه طباطبائی / ۲

کتاب‌های استاد خسروشاهی / ۱۵

■ موضوع: عقاید؛ ۸۸ (کلام و عقاید؛ ۱۵۸)

■ گروه مخاطب: - تخصصی (طلاب و دانشجویان)

- عمومی

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۱۶۰۹

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۷۱۲۲

بوستان کتاب

شیعه در اسلام

علامه سید محمد حسین طباطبائی
به کوشش سید هادی خسروشاهی

پوشش
۱۳۹۷

شیعه در اسلام

- نویسنده: علامه سیدمحمدحسین طباطبائی • به کوشش: سیدهادی خسروشاهی
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
- نوبت چاپ: شانزدهم / ۱۳۹۷ • شمارگان: ۸۰۰ • بها: ۲۴۰۰۰ تومان

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به مؤسسه بوستان کتاب است

printed in the Islamic Republic of Iran

- ❖ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائییه)، ص پ ۹۱۷ / ۳۷۱۸۵، تلفن: ۷-۳۷۷۴۲۱۵۵ / ۳۷۷۴۲۱۵۴، تلفن پخش: ۳۷۷۴۳۴۲۶
 - ❖ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)
 - ❖ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۹۵۱، تلفن: ۶۶۹۶۹۸۷۸
 - ❖ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۳۲۲۳۳۶۷۲
 - ❖ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۳۲۲۲۰۳۷۰
 - ❖ فروشگاه شماره ۵ (رنگین کمان، فروشگاه کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، نیش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۷۳۳۱۷۹
- اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۱۰۰۰۲۱۵۵ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: www.bustaneketab.com

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب و ویراستار: ابوالفضل طریقه‌دار • سیدمحمود خسروشاهی و سایر همکاران مرکز بررسی‌های اسلامی
 - چکیده عربی: سهیله خانفی • چکیده انگلیسی: مریم خانفی • فنیها: مصطفی محفوظی • نمایه‌ساز و صفحه‌آرا: احمد مؤتمنی • اصلاحات حروف‌نگاری: عباس شکیبا
 - کنترل نمونه‌خوانی: محمدجواد مصطفوی • نمونه‌خوانی: ابوالحسن مسیب‌نژاد و ابوالفضل سلیمانی • کنترل فنی صفحه‌آرایی: سیدرضا موسوی‌منش
 - مدیر گروه هنری و طراح جلد: مسعود نجابتی
 - اداره آماده‌سازی: حمیدرضا تیموری • اداره چاپخانه: مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی
- رئیس مؤسسه
محمدباقر انصاری

فهرست مطالب

۱۱	پیش‌گفتار
۱۳	مقدمه دکتر سید حسین نصر
۲۱	آثار علامه طباطبائی
۲۵	مقدمه

بخش اول:

کیفیت پیدایش و نشو و نمای شیعه

۲۹	آغاز پیدایش شیعه و کیفیت آن:
۳۲	سبب جدا شدن اقلیت شیعه از اکثریت سنی و بروز اختلاف
۳۴	دو مسئله جانشینی و مرجعیت علمی
۳۵	روش سیاسی خلافت انتخابی و مغایرت آن با نظر شیعه
۴۱	انتقال خلافت به امیرالمؤمنین علی <small>علیه السلام</small> و روش آن حضرت
۴۴	بهره‌ای که شیعه از خلافت پنج‌ساله علی <small>علیه السلام</small> برداشت
۴۶	انتقال خلافت به معاویه و تبدیل آن به سلطنت موروثی
۴۹	سخت‌ترین روزگار برای شیعه

۵۰ استقرار سلطنت بنی امیه
۵۳ شیعه در قرن دوم هجری
۵۵ شیعه در قرن سوم هجری
۵۶ شیعه در قرن چهارم هجری
۵۷ شیعه در قرن پنجم تا نهم هجری
۵۹ شیعه در قرن دهم و یازدهم هجری
۵۹ شیعه در قرن دوازدهم تا چهاردهم هجری
۶۰ انشعابات شیعه:
۶۰ ۱. اصل انشعاب
۶۲ ۲. شیعه زیدیه
۶۳ ۳. شیعه اسماعیلیه و انشعاباتشان
۶۶ ۴. نزاریه و مستعلیه و دروزیه و مقنعه
۶۷ شیعه دوازده امامی و فرق ایشان با زیدیه و اسماعیلیه
۶۹ خلاصه تاریخچه شیعه دوازده امامی

بخش دوم:

تفکر مذهبی شیعه

۷۱ معنای تفکر مذهبی
۷۱ مآخذ اساسی تفکر مذهبی در اسلام
۷۲ ۳. راه‌هایی که قرآن کریم برای تفکر مذهبی نشان می‌دهد سه طریق است.
۷۴ تفاوت در میان سه طریق نامبرده
۷۵ طریق اولی
۷۵ ظواهر دینی، اقسام ظواهر دینی

۷۶	حدیث صحابه
۷۶	بحث مجدد در کتاب و سنت
۷۸	ظاهر و باطن قرآن
۸۱	تاویل قرآن
۸۴	تنمه بحث در حدیث
۸۵	روش شیعه در عمل به حدیث
۸۶	تعلیم و تعلم عمومی در اسلام
۸۷	شیعه و علوم نقلیه
۸۹	طریق دوم بحث عقلی
۸۹	تفکر عقلی فلسفی و کلامی
۹۰	پیش قدمی شیعه در تفکر فلسفی و کلامی در اسلام
۹۲	کوشش پایدار شیعه در فلسفه و سایر علوم عقلیه
۹۳	چرا فلسفه در شیعه باقی ماند
۹۳	چند تن از نوایغ علمی شیعه
۹۵	طریق سوم: کشف
۹۵	انسان و درک عرفانی
۹۷	ظهور عرفان در اسلام
۹۸	راهنمایی کتاب و سنت به عرفان نفس و برنامه آن

بخش سوم:

اعتقادات اسلامی از نظر شیعه دوازده امامی

۱۰۱	خداشناسی
۱۰۱	نظری به جهان هستی و واقعیت - ضرورت وجود خدا

- ۱۰۲ نظری دیگر از راه ارتباط انسان و جهان
- ۱۰۵ خاتمه فصل
- ۱۰۵ وحدانیت خدا
- ۱۰۷ ذات و صفت
- ۱۰۷ معنی صفات خداوندی
- ۱۰۹ توضیح بیشتر در معنای صفات
- ۱۱۰ صفات فعل
- ۱۱۱ قضا و قدر
- ۱۱۳ انسان و اختیار
- ۱۱۵ پیغمبرشناسی
- ۱۱۵ به سوی هدف - هدایت عمومی
- ۱۱۷ هدایت خصوصی
- ۱۱۹ خرد و قانون
- ۱۲۰ شعور مرموزی که وحی نامیده می شود
- ۱۲۱ پیغمبران - عصمت نبوت
- ۱۲۲ پیغمبران و دین آسمانی
- ۱۲۴ پیغمبران و حجت وحی و نبوت
- ۱۲۶ شماره پیغمبران خدا
- ۱۲۶ پیغمبران اولوالعزم صاحبان شریعت
- ۱۲۷ نبوت محمد ﷺ
- ۱۳۱ پیغمبر اکرم ﷺ و قرآن
- ۱۳۴ معاد شناسی
- ۱۳۵ انسان از روح و بدن مرکب است

۱۳۷ بحث در حقیقت روح از نظر دیگر
۱۳۸ مرگ از نظر اسلام
۱۳۸ برزخ
۱۴۰ روز قیامت - رستاخیز
۱۴۴ ۶. بیان دیگر
۱۴۹ استمرار و توالی آفرینش
۱۴۹ امام‌شناسی
۱۵۰ معنای امام
۱۵۱ امامت و جانشینی پیغمبر اکرم ﷺ و حکومت اسلامی
۱۵۸ ۳. در تأیید سخنان گذشته
۱۶۰ ۴. امامت در بیان معارف الهیه
۱۶۲ ۵. فرق میان نبی و امام
۱۶۳ امامت در باطن اعمال
۱۶۷ ائمه و پیشوایان اسلام
۱۶۸ اجمالی از تاریخ زندگی دوازده امام علیهم‌السلام
۱۶۸ امام اول
۱۷۳ امام دوم
۱۷۵ امام سوم
۱۸۱ امام چهارم
۱۸۲ امام پنجم
۱۸۳ امام ششم
۱۸۶ امام هفتم
۱۸۶ امام هشتم

۱۸۹	امام نهم
۱۸۹	امام دهم
۱۹۱	امام یازدهم
۱۹۳	امام دوازدهم
۱۹۳	نواب خاص
۱۹۴	بحث در ظهور مهدی <small>علیه السلام</small> از نظر عمومی
۱۹۵	بحث در ظهور مهدی <small>علیه السلام</small> از نظر خصوصی
۱۹۶	اشکالی چند و پاسخ آنها
۱۹۸	خاتمه: پیام معنوی شیعه
		نمایه
۲۰۳	آیات
۲۰۶	اعلام

به نام خدا

پیش‌گفتار

کتاب شیعه در اسلام - که اینک در برابر خود دارید - یکی دیگر از آثار ارزنده استاد علامه حضرت آقای سید محمد حسین طباطبائی - مدظله العالی - است که به منظور شناساندن حقیقت «شیعه» و «تشیع» در غرب، نوشته شد، ولی با توجه به این که متأسفانه تاکنون در زبان فارسی هم کتاب شایسته و جامع و کاملی در این زمینه در دسترس نبود، ضرورت نشر آن به فارسی در آن مرحله از اهمیت قرار داشت که نشر آن به زبان‌های دیگر ... و البته مایه کمال خوش وقتی است که این امر مهم - شیعه‌شناسی - به وسیله شخصیت فرهیخته و برجسته‌ای انجام گردیده که بی‌نیاز از معرفی است و بدین ترتیب، مردم ایران، به ویژه نسل جوان که از شناخت تشیع راستین به دور مانده‌اند، می‌توانند با مطالعه این کتاب به خوبی نیاز فکری خود را در این زمینه برطرف سازند.

همان‌طور که در مقدمه جناب آقای دکتر نصر هم اشاره شده است، این کتاب در محافل علمی جهان موقعیت والا و ویژه‌ای یافت و ترجمه انگلیسی آن نخست در آمریکا و سپس در اروپا به چاپ رسید و در مقیاس وسیعی در سراسر غرب بر علاقه‌مندان عرضه شد، و در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقی - تاریخی، به عنوان یک مأخذ و منبع اصلی و اصیل در شیعه‌شناسی، مورد استفاده قرار گرفت و نیز در آکادمی‌های شناخت مذاهب، تدریس شد.

... البته استاد معظم علامه طباطبائی در این تألیف خود نیز حقایق را آن‌طور که

بوده و هست بیان داشته‌اند و به علت اجتناب از تعصب‌های مرسوم و سنتی، مقام برجسته‌ای را در بین بزرگان و مؤلفانی که درباره شیعه و تشیع آثاری دارند، احراز نموده‌اند... و بدون تردید تنها با چنین روش صحیح و منطقی و چنین بررسی‌های منصفانه تاریخی و علمی است که می‌توان روشنگر اذهان عمومی شد و حقیقت شیعه و تشیع را در سطح جهانی معرفی نمود....

امیدواریم که روش علمی - تحقیقی استاد علامه، مورد توجه و سرمشق پژوهش‌گران معاصر و همه کسانی قرار گیرد که می‌خواهند در معرفی اسلام و تشیع راستین در سطح جهانی، گامی بردارند و به پژوهش پردازند... و یا «سخن» بگویند. برای «مرکز بررسی‌های اسلامی» مایه افتخار است که این کتاب پر ارزش را درباره شیعه، پس از کسب اجازه از استاد علامه، منتشر می‌سازد.^۱

۱۳۵۶ ش / ربیع‌الاول ۱۳۹۸ هـ

قم - سید هادی خسروشاهی

۱. این مقدمه کوتاه در سال ۱۳۵۶ برای نخستین چاپ کتاب از سوی مرکز بررسی‌های اسلامی نوشته شده بود که عیناً در چاپ جدید نیز نقل می‌گردد.

مقدمه دکتر سید حسین نصر

کتابی که اکنون از نظر خواننده می‌گذرد، جزئی از طرحی است که جهت معرفی تشیع در مغرب زمین در شرف تحقق پذیرفتن است. گرچه در قرن گذشته دانشمندان مغرب زمین مطالعات زیادی درباره جوانب مختلف اسلام و تمدن اسلامی انجام داده‌اند، اکثر این آثار با نهایت تعصب و غرض انجام گرفته و کوشش در تحریف اسلام در آنها دیده می‌شود.

وانگهی تقریباً تمام منابع اروپاییان در تحقیقاتی که درباره اسلام انجام می‌گیرد از منابع اهل تسنن است و هرگاه از قرآن و حدیث و سیره نبوی و فقه و کلام سخن به میان می‌آید معمولاً مقصود همان نظر اهل سنت و جماعت است حتی اگر این نظر نیز بیشتر تحریف یافته و مغرضانه بیان شده است.

در آثار موجود به زبان‌های اروپایی، تشیع به صورت یک فرقه فرعی معرفی شده و تمام دید و علت وجودی آن به یک نزاع صرفاً سیاسی و اجتماعی تقلیل یافته و کمتر به علل دینی که باعث پیدایش شیعه گردید توجه شده است. حتی در تحقیقات درباره شیعه به‌طور کلی باز سهم اساسی از آن اسماعیلیه است و شیعه دوازده امامی حتی به اندازه مکتب اسماعیلی مورد نظر قرار نگرفته است.

شاید سوابق تاریخی مغرب زمین علت اصلی این محدودیت باشد. غرب تاکنون دوبار با اسلام تماس مستقیم داشته است، با اعراب در اندلس و صقلیه

(سیسیل) و با اتراک در شرق اروپا. در هر دو مورد تماس با اسلام به صورت سنی آن بود و رابطه با تشیع محدود به روابط نسبتاً سزای و محدود با برخی حوزه‌های اسماعیلی در فلسطین در جنگ‌های صلیبی و شاید در برخی مراکز اندلس گردید. مغرب زمین هیچ‌گاه قبل از دوران جدید، با عالم تشیع و مخصوصاً ایران شیعه تماسی نداشت و با فرهنگ ایران اسلامی نیز برای اولین بار در هند آشنا شد.

به هر حال به این علل و شاید جهت کوشش غربیان در تحقیر آن جوانب از اسلام که جنبه عقلی آن قوی است، تشیع هیچ‌گاه چنان‌که واقعاً در تاریخ اسلام وجود داشته و هنوز نیز مذهب ده‌ها میلیون فرد ایرانی و عرب و پاکستانی و هندی و غیره را تشکیل می‌دهد، خارج از جهان بیروان این مذهب شناخته نشده است و در مغرب زمین همان نظر مستشرقان قرن گذشته که تشیع را یک «بدعت» در اسلام می‌دانستند در اکثر محافل پذیرفته شده و حتی برخی تشیع را اختراع عده‌ای دشمنان اسلام در قرون بعدی می‌دانند. نگاهی به چند کتاب معروف موجود که یا مربوط به تشیع می‌باشد و یا در آن اشاره‌ای به تشیع شده است جهت اثبات این ادعا کافی است.

با توجه به این زمینه و نحوه تفکر جدیدی که به تدریج بر تحقیق درباره ادیان در مغرب زمین و مخصوصاً در ممالک انگلوساکسون حکمفرما می‌شود، ضرورت یک سلسله تحقیقات اصیل درباره شیعه هر روز بیشتر احساس می‌شود.

بعد از جنگ بین‌المللی به تدریج در آمریکا و سپس انگلستان به این نکته برخوردند که بهترین معرف یک دین، فردی است که از درون آن دین به آن می‌نگرد، و صرف توصیف «عینی» یک دین مخصوصاً توسط کسی که یا اصلاً به دین اعتقاد ندارد و یا دین خاصی را که مورد مطالعه اوست، از بدو امر مطرود و بی‌اساس می‌شمارد، به هیچ وجه کافی نیست.

کشف این حقیقت توأم با احتیاج روز افزون خواص متفکران مغرب زمین و

مخصوصاً جوانان به استفاده از ادیان مشرق زمین جهت پر کردن خلایی که به علت تضعیف مسیحیت و غلبه عجیب ماده‌گری در اروپا و آمریکا پیش آمده است باعث شد که در آمریکا به تدریج مراکزی به منظور تحقیق اصیل در ادیان تأسیس گردد و حتی المقدور از دانشمندان و مآخذ خود ادیان جهت درک آنها استفاده شود، البته اسلام به‌طور کلی و تشیع بالاخص نمی‌توانست کاملاً از این امر مستثنا باشد.

یکی از صاحب‌قدمان و پیش‌کسوتان در این نهضت پروفیسور کنث مورگان (Kenneth Morgan) دانشمند آمریکایی و استاد دانشگاه کولگیت (colgate) است که مدتی از عمر خود را در مشرق زمین گذرانیده و رابطه مستقیم با بسیاری از برجسته‌ترین علما و استادان و بزرگان معنوی تمام ادیان شرقی داشته است.

این استاد که شهرت او در جهان اسلامی بیشتر به علت تنظیم کتاب «اسلام صراط مستقیم» است که گروهی از دانشمندان مسلمان نوشته‌اند و استاد محمود شهابی نیز فصل تشیع آن‌را نگاشته‌اند، چندین سال پیش مرکزی در دانشگاه «کولگیت» جهت اجتماع نمایندگان اصیل ادیان جهانی تأسیس کرد و خود اکنون ریاست آن‌را عهده‌دار است و گروهی دانشجوی برجسته را در تاریخ ادیان راهنمایی می‌کند.

پروفیسور مورگان همواره در چاپ منابع مهم ادیان شرقی و معرفی آنها به غربیان از نظرگاه اصیل پیروان واقعی این ادیان کوشیده است.

هنگامی که هشت سال پیش برای بار اول راقم این سطور از این مرکز دیدن کرد سخن از کمبود کتب اصیل درباره تشیع به میان آمد. البته پروفیسور هنری کربن از دانشگاه «سوربن» خدمات ارزنده‌ای در معرفی تفکر شیعه انجام داده‌اند، لکن اولاً: آثار ایشان به زبان فرانسه در سطحی بسیار بالاست و ثانیاً: با عرفان و حکمت سروکار دارد و جوانب عمومی‌تر دین را مطرح نمی‌سازد. دو سه کتاب و رساله دیگر که به زبان انگلیسی موجود است اکثراً تراوش فکر چند مبلغ مسیحی است که عمر خود را صرف از بین بردن تشیع و رد آن کرده‌اند.

اتفاقاً یکی دو سال بعد در تابستان ۱۹۶۴ پروفیسور مورگان به ایران آمدند. در آن هنگام این جانب افتخار تلمذ در محضر استاد ارجمند علامه سید محمد حسین طباطبائی را داشت و هفته‌ای چند بار به «درکه» به خانه تابستانی ایشان مشرف شده و از خرمن دانش بی کرانشان خوشه‌ای چند مطابق با استعداد محدود خود می‌چید. روزی به اتفاق آقای مورگان خدمت علامه طباطبائی رسیدیم. از اولین لحظه، حضور معنوی و روحانیت علامه طباطبائی پروفیسور مورگان را شیفته خود ساخت و استاد آمریکایی فوراً احساس کرد که در حضور شخصی قرار گرفته است که علم و حکمت را از مرحله فکر به مقام عمل رسانیده و آنچه می‌گوید چشیده و پیموده است. در کوچه‌های تنگ و خاکی و در عین حال پر لطف «درکه» در مراجعت از محضر استاد فوراً طرح نگارش یک سلسله کتاب درباره شیعه برای مردم مغرب زمین توسط علامه طباطبائی و با همکاری این جانب مطرح گردید و چندی بعد برنامه کار پی‌ریزی شد و استاد بزرگوار در عرض سه سال بعد دو اثر پر ارزش نگاشتند: یکی کتاب فعلی و دیگری «قرآن از نظر شیعه» است، که با این عمل، خدمت بزرگی بر خدمات فراوان خود به علم و دانش اسلامی افزودند.

متن این کتاب دو سال پیش توسط این جانب به زبان انگلیسی ترجمه شد و مدتی نیز در آمریکا در سطح دانشگاهی تدریس شده است و به زودی پس از اتمام این دوره تجربی و ارزیابی عکس العمل دانشجویان در فهم اثری که مستقیماً از قلم یک عالم بزرگ اسلامی تراوش کرده است، به صورت نهایی انتشار خواهد یافت. جلد دوم درباره قرآن، در شرف ترجمه است و سومین اثر در این سلسله که به منظور شناساندن شیعه در جهان می‌باشد ترجمه منتخبی از گفتار امامان شیعه خواهد بود که تاکنون در غرب کتابی مکتوم و گنجی نهفته باقی مانده است.

بنابراین کتاب «شیعه در اسلام» تحقیقی جدید با هدفی تازه است. منظور آن شناساندن شیعه و جوانب گوناگون آن به افرادی است که با عالم فکری اسلامی و

شیعی آشنایی ندارند و مایلند از دیدگاهی کلی، نظری جامع به این بخش مهم از اسلام بیفکنند.

مؤلف محترم این هدف را بدون اهانت به اهل سنت و جماعت و در عین حال دفاع از اصالت شیعه و بیان علت پیدایش آن دنبال کرده‌اند و کوشیده‌اند که نشان دهند تشیع جنبه‌ای کاملاً اصیل از اسلام است بدون این که کوچک‌ترین مقصودی در ایجاد تفرقه یا شکاف بین تشیع و تسنن در نظر باشد. برعکس با دفاع از اصالت شیعه گفت‌وگوی بین دو بخش اصلی اسلام را آسان‌تر ساخته‌اند.

از عجایب زمان ما این است که احتیاج به این کتاب به زبان فارسی شاید کمتر از انگلیسی نباشد. نه تنها ده‌ها و صدها بلکه هزارها جوان ایرانی امروزه دچار جهل و نادانی درباره دین خود می‌باشند و در عین حال احساس احتیاج به آشنایی با آن می‌کنند و دانش آنها اکتفای استفاده از کتب عادی دینی را نمی‌کند.

در سالیان گذشته بین طبقه‌ای از جامعه، مسئله تعلیمات دینی وضعی بس شگفت آور پیدا کرده است که شاید در کمتر جامعه‌ای دیده شود. در حالی که اقلیت‌های مذهبی و نیز خارجی‌ان مقیم ایران در خانه و مدرسه نهایت کوشش را دارند که تا فرهنگ و دین خود را به فرزندان خود منتقل سازند، بین مسلمانان که اکثریت قاطع را در جامعه ایرانی دارا می‌باشند، در برخی طبقات تعلیمات دینی به کلی فراموش شده است. پدر و مادر مسئولیت را از خود سلب کرده و امید دارند به نحوی معجزه‌آسا مدارس از عهده این امر خطیر برآید و مدارس به نوبه خود با فقدان معلمان کافی برای تدریس دروس عادی طبعاً هیچ‌گونه صلاحیتی جهت تحقق دادن به این معجزه را ندارد.

لذا به تدریج عده‌ای پرورش یافته‌اند که به آنها همه نوع وسایل مادی داده شده و برایشان هرچه دلخواه آنها در زندگی باشد فراهم شده است به جز معنا و جهت. آنها می‌دانند چگونه حرکت کنند لکن نمی‌دانند به کجا بروند. و از آن جا که انسان

موجودی است هدف طلب و نمی‌تواند عمر خود را تماماً درست، مادی و شهوانی بگذراند، عده‌ای از این بی‌تکلیفی رنج می‌برند و بسیاری از آنها در جست‌وجوی یک نوع تعلیم معنوی و دینی هستند لکن یافتن مربی و راهنما و حتی کتابی که به لسان آنان حقایق دینی و تفکر و تاریخ تشیع را برایشان تشریح کند، بس مشکل است.

در چنین وضعی چاپ این کتاب که در بدو امر برای محققان و دانش‌طلبان مغرب زمین نگاشته شده بود، برای ایرانیان نیز اهمیت فراوان دارد و می‌توان گفت که این تصنیف در نوع خود بی‌نظیر است.

علامه طباطبائی با لسانی ساده تقریباً تمام جوانب شیعه را از تاریخ گرفته تا حکمت و عرفان توضیح داده و در صفحاتی معدود بسیاری از مهم‌ترین حقایق معارف اسلامی و شیعی را بیان کرده‌اند.

با چاپ این اثر برای بار اول علاقه‌مند فارسی‌زبان می‌تواند با مطالعه یک کتاب به رئوس تفکر شیعی احاطه یافته و کلیدهایی جهت باز کردن راه‌های تحقیق و تفحص بعدی به دست آورد. در واقع این اثر نفیس راهنمایی است که با کمک آن فردی که تاکنون با جهان معنوی شیعه نامأنوس بوده است می‌تواند در این عالم وسیع قدم نهد و با اتکای به این راهنمای موثق یقین داشته باشد که گمراه نخواهد گردید بلکه با توسل به این جبل‌متین به مقصد نهایی خواهد رسید.

تمام مراتب علم و معرفت شیعی از نحوه پیدایش تاریخی آن و فقه و شریعت تا لطیف‌ترین حقایق معنوی به زبانی بس ساده که می‌تواند فقط متعلق به یک استاد واقعی باشد، در چهار فصل کلی جمع‌آوری گردیده، و برای بار اول به زبان فارسی بحثی با چنین جامعیت و در لباسی این چنین ساده آراسته شده و به جامعه ایرانی که اکنون از هر زمان بیشتر محتاج به خودشناسی و ارشاد است، عرضه گردیده است. این مهم فقط می‌توانست از فکر و قلم توانایی با جامعیت و کمال علامه

طباطبائی تراوش کند.

علامه سید محمد حسین طباطبائی از یکی از خاندان‌های بزرگ علم برخاسته‌اند و چهارده پست ایشان از دانشمندان و علمای به نام تبریز بوده‌اند. ولادت ایشان در پایان سال ۱۳۲۱ هجری قمری مصادف با ۱۲۸۲ شمسی در تبریز به وقوع پیوست و ایشان در زادگاه خود تحصیلات مقدماتی را دنبال کردند.

پس از اتمام اولین مراحل علمی در ۱۳۰۴ رهسپار نجف اشرف شدند و ده سال در آن مرکز بزرگ تشیخ به تکمیل معلومات خود در شعبه‌های مختلف علوم اسلامی پرداختند. فقه و اصول را نزد استادان معروف: نائینی و کمپانی و فلسفه را نزد سید حسین بادکوبی که خود از شاگردان جلوه و آقاعلی مدرس بود و ریاضیات را نزد آقا سید ابوالقاسم خوانساری و اخلاق را در محضر حاج میرزا علی قاضی که در حکمت عملی و عرفان مقامی بس ارجمند داشتند تلمذ کرد. سپس در سال ۱۳۱۴ به زادگاه خود مراجعت فرمودند.

تحصیلات ایشان فقط محدود به سطوح عادی فقه نبود بلکه علاوه بر عمیق‌ترین تحصیلات در صرف و نحو و ادبیات عرب و فقه و اصول، ایشان یک دوره کامل از ریاضیات قدیم از «اصول» اقلیدس تا «مجسطی» بطلمیوس و نیز فلسفه و کلام و عرفان و تفسیر را فراگرفتند و در این علوم به مرحله اجتهاد نائل آمدند.

شهرت علامه طباطبائی در تهران و حوزه‌های دیگر علمی ایران خارج از تبریز هنگامی آغاز شد که در اثر حوادث سیاسی جنگ دوم جهانی و عواقب بعد از آن، ایشان از مسقط الرأس خود به قم مهاجرت کردند و از سال ۱۳۲۵ شمسی در آن جا ساکن شدند، و بدون کوچک‌ترین سرو صدا مجالس درس خود را در تفسیر و حکمت آغاز کردند، و در سفرهای پیاپی به تهران با علاقه‌مندان به حکمت و معارف اسلامی نیز تماس حاصل کردند، و حتی از بحث و مناظره با مخالفان دین و

حکمت دریغ نورزیدند، و از راه عقل و منطق بسیاری از افرادی را که از طریق صواب منحرف شده بودند به درک حقایق دینی و حکمی نائل ساختند، و توانستند در عرض بیست و چند سال اخیر، اثر عمیقی از خود نه تنها در طبقه روحانیت بلکه بین عده‌ای از طبقه متجدد و تحصیل کرده در غرب به جا گذارند. سالیان دراز هر پاییز بین ایشان و استاد هانری کُربن مجالسی با حضور جمعی از فضلا و دانشمندان تشکیل شده است که در آن مباحثی حیاتی درباره دین و فلسفه و مسائلی که جهان امروز در مقابل شخص معنوی و جوینده حقیقت قرار می‌دهد، مطرح می‌شود و این جلسات نتایج بسیار مهمی به بار آورده است. بدون شک چنین جلساتی در سطحی آن چنان بالا و با افقی آن چنان وسیع در جهان اسلامی امروز بی نظیر بوده است و حتی می‌توان گفت که از دوره قرون وسطی که تماس فکری و معنوی اصیل بین اسلام و مسیحیت قطع شده چنین تماسی بین شرق اسلامی و غرب حاصل نشده است.

در حوزه علمیه قم، خدمت بزرگ علامه طباطبائی، احیای علوم عقلی و نیز تفسیر قرآن کریم بوده است. به تدریج ایشان تدریس سطوح اساسی حکمت مانند کتاب «شفاء» و «اسفار» را متداول ساختند. شخصیت بارز ایشان و تخلق به صفات حمیده و حسن سلوک در تماس با طلاب هر روز گروه بیشتری از افراد علاقه‌مند و با استعداد را به سوی مجالس درس ایشان جلب کرد تا در سالیان اخیر در درس حکمت صدها طلبه حضور داشتند و در طی بیست و چند سال گذشته عده کثیری دانشمند که برخی اکنون خود استادان حکمت هستند، موفق به نیل به مقام اجتهاد در این علم نفیس تحت ارشاد علامه طباطبائی شدند.

شاید حتی مهم‌تر از خدمت ایشان به حکمت که از طریق تربیت عده کثیری از طلاب و نشر کتب انجام پذیرفته است، توجه علامه طباطبائی به اهمیت تربیت اخلاقی و تزکیه نفس بین شاگردان خود بوده است. ایشان در واقع به تنهایی مکتب

جدیدی در تربیت افرادی که علم و اخلاق را توأمأ توسعه داده‌اند تأسیس کرده و اشخاصی بس لایق به جامعه تقدیم داشته‌اند و همواره لزوم توأم کردن آموزش و پرورش را تأیید کرده‌اند، امری که همیشه از اصول اولیه فرهنگ اسلامی ایران بوده است و متأسفانه امروزه در نظام مدارس جدید و حتی در مدارس قدیم تا حدی فراموش شده است.

آثار علامه طباطبائی:

۱. تفسیر المیزان - که هفده جلد آن به اصل عربی و ترجمه فارسی تاکنون چاپ شده است.
۲. اصول فلسفه رئالیسم - با حواشی آقای مرتضی مطهری که سه جلد از پنج جلد آن تاکنون چاپ شده و بقیه به صورت خطی باقی است. یک جلد عربی از آن نیز انتشار یافته است.
۳. حاشیه بر اسفار صدر الدین شیرازی: که بر چاپ جدید اسفار که زیر نظر علامه طباطبائی در شرف چاپ است، و شش جلد آن تاکنون انتشار یافته است، نوشته شده است.
۴. مصاحبات با استاد کربن، در دو جلد که یک جلد آن در سالنامه مکتب تشیع ۱۳۳۹ انتشار یافته و جلد دیگر در شرف چاپ است.
۵. رساله در حکومت اسلامی - که به فارسی و عربی و آلمانی چاپ شده است.
۶. حاشیة کفایه.
۷. رساله در قوه و فعل.
۸. رساله در اثبات ذات.
۹. رساله در صفات.
۱۰. رساله در افعال.

۱۱. رساله در وسائط.
۱۲. الانسان قبل الدنيا.
۱۳. الانسان في الدنيا.
۱۴. الانسان بعد الدنيا.
۱۵. رساله در نبوت.
۱۶. رساله در ولايت.
۱۷. رساله در مشتقات.
۱۸. رساله در برهان.
۱۹. رساله در مغالطه.
۲۰. رساله در تحليل.
۲۱. رساله در تركيب.
۲۲. رساله در اعتبارات.
۲۳. رساله در نبوت و منامات.
۲۴. منظومه در رسم الخط نستعلیق.
۲۵. علی و الفلسفة الالهية.
۲۶. قرآن در اسلام.
۲۷. شیعه در اسلام که همین کتاب مورد نظر است.

به علاوه از علامه طباطبائی مقالات متعددی در مجلات گوناگون مانند «مکتب

تشیع» و «درسهایی از مکتب اسلام» و «راهنمای کتاب» به انتشار رسیده است.

مهم ترین اثر علامه طباطبائی یقیناً همان تفسیر المیزان است. که تاکنون هفده جلد

از آن که شامل بیش از نیمی از قرآن کریم است به اتمام رسیده است. این اثر نفیس از

بزرگ ترین تفسیرهای این عصر است و همان خدمتی را که تفاسیر بزرگ قدیم

با توجه به علوم و فلسفه زمان خود در فهم قرآن به مسلمانان اعصار گذشته انجام داده

است، برای نسل فعلی انجام می‌دهد.

وانگهی علامه طباطبائی روش جدیدی در تفسیر به کار برده‌اند که مبتنی بر نص حدیث است و آن تفسیر آیات قرآنی توسط سایر آیات است. امروزه تمام وقت علامه طباطبائی مصروف تألیف این اثر بزرگ می‌شود و امید می‌رود که ایشان بتوانند آن را به پایان رسانند.

علامه طباطبائی با نهایت متانت و بدون توجه به جار و جنجال و سروصدا و زرق و برق ظاهری، زندگی ساده خود را در خدمت به علم و دین و تربیت شاگرد و تألیف کتب ارزنده ادامه می‌دهند.

کتاب مورد بحث فعلی بدون شک ایشان را برای بار اول به طبقه جدیدی از ایرانیان و نیز علاقه‌مندان به اسلام‌شناسی و ایران‌شناسی در مغرب زمین معرفی می‌کند. البته ایشان را احتیاجی به معرفی به جامعه علمی ایران نیست و اگر خوانندگان این کتاب نیز به این گروه محدود می‌بودند این جانب به خود اجازه نمی‌داد که سخنان ناچیز خود را در معرفی شخصیتی این چنین بارز به رشته تحریر درآورد. لکن از آن‌جا که گروه جدیدی بدون شک از راه این کتاب برای بار اول با آثار این استاد بزرگوار روبه‌رو می‌شوند راقم این سطور که سال‌ها سعادت تلمذ نزد ایشان را داشته و وظیفه مطبوع ترجمه این اثر را نیز به زبان انگلیسی عهده‌دار بوده است، تکلیف خود دانست که نکاتی چند درباره علامه طباطبائی مرقوم دارد و با کلمات نارسای خود تاحدی یکی از اساطین بزرگ علم و حکمت این عصر را معرفی کند.

البته قلم قاصر از معرفی شخصیت بزرگ ایشان است و کلام نمی‌تواند مراتب کمال و فضل و مقام روحانی ایشان را توصیف کند. این صفحات شرح قطره‌ای است از دریایی که سال‌ها با سکوت و آرامش به خدمتی بس اساسی به جامعه اسلامی و ایرانی کمر همت بسته است، و از آن‌جا که خود به مرتبه وصال

به حقیقت نائل آمده است مانند مشعلی نورانی اطراف خود را منور ساخته و راه پای بسیاری از شاگردان و ازادتمندان و خوانندگان آثار خود را از دور و نزدیک روشن ساخته و به حیات فکری و معنوی آنان روح و جهت و معنا بخشیده است.

سید حسین نصر

۱۳۴۵-تهران

WWW.KETAB.IR

این کتاب که به نام «شیعه در اسلام» نامیده می‌شود، هویت واقعی مذهب تشیع را که یکی از دو مذهب بزرگ اسلامی (تشیع و تسنن) است بیان می‌کند. کیفیت پیدایش و نشو و نمای تشیع، طرز تفکر مذهبی شیعه، معارف اسلامی از نظر شیعه.

مقدمه

دین: تردید نیست در این‌که هر یک از افراد انسان در زندگی طبعاً به هم‌نوعان خود گراییده در محیط اجتماع و زندگی دسته جمعی اعمالی انجام می‌دهد و کارهایی که انجام می‌دهد از همدیگر بیگانه و بی‌رابطه نیستند و اعمال گوناگون وی مانند خوردن و نوشیدن و خواب و بیداری و گفتن و شنیدن و نشستن و راه رفتن و اختلاط‌ها و معاشرت‌ها در عین حال که صورتاً از همدیگر جدا و متمایز می‌باشند باهم ارتباط کامل دارند، هر کاری را در هر جا و به دنبال هر کار دیگر نمی‌شود کرد بلکه حسابی در کار است.

پس اعمالی که انسان در مسیر زندگی انجام می‌دهد تحت نظامی است که از آن تخطی نمی‌کند و در حقیقت از یک نقطه مشخصی سرچشمه می‌گیرد و آن این است که انسان می‌خواهد یک زندگی سعادت‌مندانه داشته باشد که در آن تا می‌تواند کامروا بوده بخواسته و آرزوهای خود برسد. و به عبارت دیگر تا می‌تواند نیازمندی‌های خود را از جهت بقاء وجود به‌طور کامل تری رفع نماید.

و از این جاست که انسان پیوسته اعمال خود را به مقررات و قوانینی که به دلخواه

خود وضع کرده یا از دیگران پذیرفته تطبیق می‌کند و روش معینی در زندگی خود اتخاذ می‌نماید، برای تهیه وسایل زندگی کار می‌کند، زیرا تهیه وسایل زندگی را یکی از مقررات می‌داند، برای التذاذ ذائقه و رفع گرسنگی و تشنگی غذا می‌خورد و آب می‌آشامد، زیرا که خوردن و آشامیدن را برای بقای سعادت‌مندان خود ضروری می‌شمرد و به همین قرار.

قوانین و مقررات نامبرده که در زندگی انسان حکومت می‌کند به یک اعتقاد اساسی استوارند و انسان در زندگی خود به آن تکیه داده است و آن تصویری است که انسان از جهان هستی که خود نیز جزئی از آن است دارد و قضاوتی است که در حقیقت آن می‌کند و این مسئله با تأمل در افکار مختلفی که مردم در حقیقت جهان دارند بسیار روشن است. کسانی که جهان هستی را همین جهان مادی محسوس و انسان را نیز پدیده‌ای صددردمادی (که با دمیده شدن حیات پیدا و با مرگ نابود می‌شود) می‌دانند روش‌شان در زندگی این است که خواسته‌های مادی و لذا بد چند روزه دنیوی خود را تأمین کنند و همه مساعی‌شان در این راه مبذول است که شرایط و عوامل طبیعت را برای خود رام سازند.

و کسانی که مانند عامه بت پرستان جهان طبیعت را آفریده خدایی بالاتر از طبیعت می‌دانند که جهان به ویژه انسان را آفریده و غرق نعمت‌های گوناگون خود ساخت تا از نیکی‌های وی برخوردار شوند اینان برنامه زندگی را طوری تنظیم می‌کنند که خشنودی خدا را جلب کنند و موجبات خشم او را فراهم نیاورند، چه اگر خدا را خشنود کنند نعمت خود را برایشان فراوان و پاینده و اگر خشمگین سازند نعمت خود را از دستشان خواهد گرفت.

و کسانی که علاوه بر ایمان تنها به خدا برای انسان زندگانی جاودانی قائل بوده و را مسئول خوب و بد اعمالش می‌دانند و در نتیجه روز باز خواست و پاداش (روز قیامت) اثبات می‌کنند مانند مجوس و یهود و نصاری و مسلمین، در زندگی

خود راهی را می‌خواهند بپیمایند که این اصل اعتقادی در آن مراعات شود و سعادت این سر او آن سرا را تامین نماید.

مجموع این اعتقاد و اساس (اعتقاد در حقیقت انسان و جهان) و مقررات متناسب با آن در مسیر زندگی مورد عمل قرار می‌گیرد «دین» نامیده می‌شود و اگر انشعاباتی در دین پیدا آید هر شعبه را مذهب می‌نامند مانند مذهب تسنن و مذهب تشیع در اسلام و مذهب ملکانی و مذهب نسطوری در مسیحیت.

بنابر آنچه گذشت هرگز انسان - اگر چه به خدا نیز معتقد نباشد - از دین (برنامه زندگی که بر اصل اعتقادی استوار است) مستغنی نیست. پس دین همان روش زندگی است و از آن جدایی ندارد.

قرآن کریم معتقد است که بشر از دین‌گزیری ندارد و آن راهی است که خدای متعال برای بشر باز کرده که با پیمودن آن به وی برسند؛ منتها کسانی که دین حق (اسلام) را پذیرفته به راستی راه خدا را می‌پیمایند و کسانی که دین حق را نپذیرفته‌اند راه خدا را کج کرده عوضی گرفته‌اند.^۱

اسلام: اسلام در لغت به معنای تسلیم و گردن‌گذاری است و قرآن کریم دینی را که به سوی آن دعوت می‌کند از این روی اسلام نامیده که برنامه کلی آن تسلیم شدن انسان است به خدای جهان و جهانیان^۲ که در اثر این تسلیم پرستش نکند جز خدای یگانه را

۱. «لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْفَاطِلِينَ» الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا. (اعراف، آیه ۴۴) آگاه باشید لعنت خدا بر ستم‌کاران باد کسانی که از راه (دین) خدا، مردم را برمی‌گردانند و خودشان آنرا کج و معوج می‌خواهند و می‌پذیرند.

۲. «وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَأَتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا». (نساء، آیه ۱۲۵) کدام دین بهتر از آن است که شخص خودش را تسلیم حکم خدا کند و نیکو کار هم باشد و از آیین پاک و معتدل ابراهیم پیروی نماید.

«قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا آيَاتِنَا مِنْ دُونِ

و طاعت نکند جز فرمان او را. چنان‌که قرآن کریم خبر می‌دهد اولین کسی که این دین را اسلام و پیروان آن را مسلمان نامید حضرت ابراهیم علیه السلام بود.^۱

شیعه: شیعه که در اصل لغت به معنای پیرو می‌باشد به کسانی گفته می‌شود که جانشینی پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله را حق اختصاصی خانواده رسالت می‌دانند و در معارف اسلام پیرو مکتب اهل بیت می‌باشند.^۲

→ اللَّهُ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿۵۸﴾ (آل عمران، آیه ۵۸) به اهل کتاب بگو بیایید در یک سخن مشترک با هم همکاری کنیم: جز خدا را عبادت نکنیم و شریکی برایش قرار ندهیم و بعضی از ما بعض دیگر را ارباب قرار ندهد اگر از این سخن اعراض کردند به ایشان بگو: پس گواه باشید ما تسلیم حق هستیم.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً﴾. (بقره، آیه ۲۰۸) ای اهل ایمان همگی داخل در مقام تسلیم شوید.

۱. ﴿رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ﴾. (بقره، آیه ۱۲۸) (ابراهیم و اسماعیل گفتند) پروردگارا ما را تسلیم فرمان خود گردان و از فرزندان ما نیز امتی را مسلم قرار ده.

﴿بَلَّةَ أَيْبِكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ﴾. (حج، آیه ۷۸) این آیین پدر شما ابراهیم است اوست که شما را مسلمان (تسلیم شونده) نامیده.

۲. به طائفه‌ای از زیدیه که پیش از علی علیه السلام دو خلیفه دیگر اثبات می‌نمایند و در فروع به فقه ابی حنیفه عمل می‌کنند نیز شیعه گفته می‌شود به مناسبت این‌که در برابر خلفای بنی امیه و بنی عباس خلافت را مختص علی و اولاد علی می‌دانند.